Uvod u programiranje

- predavanja -

listopad 2020.

Kontrola toka programa

- 3. dio -

Primjer

Programski zadatak

- Učitati nenegativan cijeli broj n (nije potrebno provjeravati je li učitan ispravan broj). Ispisati prvih n članova Fibonaccijevog niza.
- Primjer izvršavanja programa:

definicija niza:

$$a_1 = a_2 = 1$$

 $a_i = a_{i-1} + a_{i-2}$ za $i > 2$

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int n, i, a_i_minus2 = 1, a_i_minus1 = 1, a_i;
   printf("Upisite broj clanova Fibonaccijevog niza > ");
   scanf("%d", &n);
   if (n >= 1) printf("%d ", 1);
                                           1 1 2 3 5 8 13 ...
   if (n >= 2) printf("%d ", 1);
   for (i = 3; i <= n; i = i + 1) {
      a i = a i minus1 + a i minus2;
      printf("%d ", a_i);
      a i minus2 = a i minus1;
      a i minus1 = a i;
   return 0;
```

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int n, i, a_i_minus2 = 1, a_i_minus1 = 1, a_i;
   printf("Upisite broj clanova Fibonaccijevog niza > ");
   scanf("%d", &n);
   for (i = 1; i <= n; i = i + 1) {
      if (i > 2) {
         a_i = a_i_minus1 + a_i_minus2;
         printf("%d ", a_i);
         a i minus2 = a i minus1;
         a i minus1 = a i;
      } else {
         printf("%d ", 1);
   return 0;
```

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int n, i, a_i_minus2 = 1, a_i_minus1 = 1, a_i = 1;
   printf("Upisite broj clanova Fibonaccijevog niza > ");
   scanf("%d", &n);
   for (i = 1; i \le n; i = i + 1) { 1 1 2 3 5 8 13 ...
     if (i > 2) {
         a_i = a_i_minus1 + a_i_minus2;
        a_i_minus2 = a_i_minus1;
        a i minus1 = a i;
      printf("%d ", a i);
   return 0;
```

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int n, i, a i minus2 = 1, a i minus1 = 1, a i = 1;
   printf("Upisite broj clanova Fibonaccijevog niza > ");
   scanf("%d", &n);
   for (i = 1; i <= n; i = i + 1) {
      if (i > 2) {
         a i = a i minus1 + a i minus2;
         a_i_minus2 = a_i_minus1;
         a i minus1 = a i;
                                   1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, ...
      if (i > 1) printf(", ");
      printf("%d", a i);
   return 0;
```

Primjer

- Programski zadatak
 - Ispisati tablicu množenja do 100, u 10 redaka i 10 stupaca.
 - Primjer izvršavanja programa:

```
...1...2...3...4...5...6...7...8...9..10...
...2...4...6...8..10...12..14..16..18..20...
...3...6...9..12..15..18..21..24..27...30...
...4...8..12..16..20..24..28..32..36..40...
...5..10..15...20..25...30..35...40...45...50...
...6...12...18...24...30...36...42...48...54...60...
...7...14...21...28...35...42...49...56...63...70...
...8...16...24...32...40...48...56...64...72...80...
...9...18...27...36...45...54...63...72...81...90...
...9...18...27...36...45...54...63...72...81...90...
...10...20...30...40...50...60...70...80...90..100...
```

Primjer

Je li ovakvo rješenje prihvatljivo?

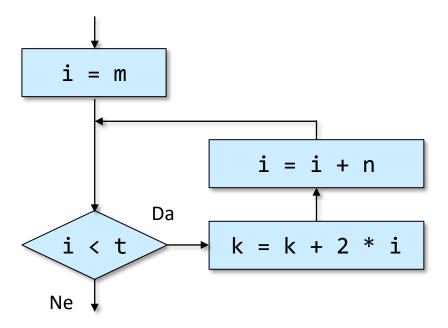
```
int stupac;
for (stupac = 1; stupac <= 10; stupac = stupac + 1)
   printf("%4d", 1 * stupac);
printf("\n");
for (stupac = 1; stupac <= 10; stupac = stupac + 1)
   printf("%4d", 2 * stupac);
printf("\n");
for (stupac = 1; stupac <= 10; stupac = stupac + 1)
   printf("%4d", 3 * stupac);
printf("\n");
... itd. za 4, 5, 6, 7, 8, i 9. redak
for (stupac = 1; stupac <= 10; stupac = stupac + 1)
   printf("%4d", 10 * stupac);
printf("\n");
```

```
#include <stdio.h> Dobro rješenje
int main(void) {
   int redak, stupac;
   for (redak = 1; redak <= 10; redak = redak + 1) {
      for (stupac = 1; stupac <= 10; stupac = stupac + 1) {
          printf("%4d", redak * stupac);
      printf("\n");
   return 0;
                        int i;
                        for (i = 0; i < 100; i = i + 1) {
                           printf("%4d", (i / 10 + 1) * (i % 10 + 1));
                           if ((i + 1) \% 10 == 0) {
                              printf("\n");
                                                     Rješenje s jednom petljom
                                                     je <mark>loše</mark>, u prvom redu zato
                                                    jer je teško razumljivo
```

Primjer:

Realizacija istog algoritma raznim vrstama programskih petlji (1)

 Programski odsječak prikazan dijagramom toka treba realizirati petljom s ispitivanjem uvjeta ponavljanja na početku

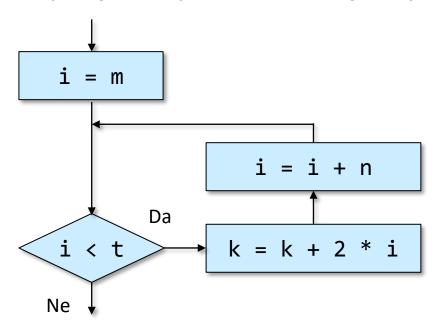


```
i = m;
while (i < t) {
    k = k + 2 * i;
    i = i + n;
}
```

Primjer:

Realizacija istog algoritma raznim vrstama programskih petlji (2)

 Programski odsječak prikazan dijagramom toka treba realizirati petljom s poznatim brojem ponavljanja


```
i = m;
while (i < t) {
    k = k + 2 * i;
    i = i + n;
}</pre>
```

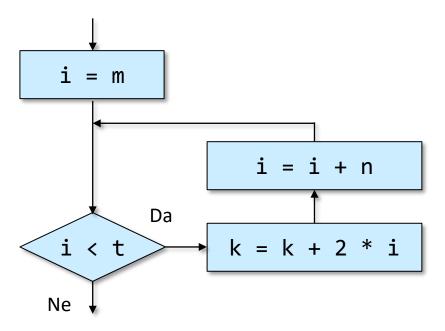
Prednost for petlje u ovom slučaju je u tome što se početna inicijalizacija brojača, ispitivanje uvjeta i korak brojača nalaze na jednom mjestu u kodu.

```
for (i = m; i < t; i = i + n) {
    k = k + 2 * i;
}</pre>
```

Primjer:

Realizacija istog algoritma raznim vrstama programskih petlji (3)

 Programski odsječak prikazan dijagramom toka treba realizirati petljom s ispitivanjem uvjeta ponavljanja na kraju

Nedostatak do-while petlje u ovom slučaju je u tome što je nužna dodatna provjera treba li obaviti prvi prolaz kroz tijelo petlje.

```
i = m;
if (i < t) {
    do {
        k = k + 2 * i;
        i = i + n;
    } while (i < t)
}</pre>
```

Primjer: odabir vrste petlje

- Programski zadatak
 - Učitati nenegativan cijeli broj n (nije potrebno provjeravati je li učitan ispravan broj). Izračunati i ispisati n faktorijela
 - Zadatak riješiti
 - petljom s ispitivanjem uvjeta na početku
 - petljom s poznatim brojem ponavljanja
 - petljom s ispitivanjem uvjeta na kraju
 - Procijeniti koja je vrsta petlje najprikladnija
 - Primjeri izvršavanja programa:

```
Upisite n > 12.1
12! = 479001600
Upisite n > 0.1
0! = 1
```

Rješenje (1)

programska petlja s ispitivanjem uvjeta na početku

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int n, i, fakt;
                                           if (n >= 2) {
                                              fakt = 1;
   scanf("%d", &n);
   fakt = 1;
                                              i = 2;
   i = 2;
                                              while (i <= n) {
   while (i <= n) {
                                                 fakt = fakt * i;
      fakt = fakt * i;
                                                 i = i + 1;
      i = i + 1;
                                           } else {
                                              fakt = 1;
   printf("%d! = %d", n, fakt);
   return 0;
```

Rješenje (2)

programska petlja s poznatim brojem ponavljanja

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int n, i, fakt;
   scanf("%d", &n);
                                              i = 2;
   fakt = 1;
                                              while (i <= n) {
   for (i = 2; i <= n; i = i + 1) {
                                                 fakt = fakt * i;
      fakt = fakt * i;
                                                 i = i + 1;
   printf("%d! = %d", n, fakt);
   return 0;
```

Rješenje (3)

programska petlja s ispitivanjem uvjeta na kraju

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int n, i, fakt;
   scanf("%d", &n);
   fakt = 1;
   i = 1;
                                         ne smije se početi od 2 zbog do-while
   do {
      fakt = fakt * i;
      i = i + 1;
   } while (i <= n);</pre>
   printf("%d! = %d", n, fakt);
   return 0;
```

Naredbe za bezuvjetne programske skokove

Naredbe koje kontrolu toka (daljnje izvršavanje programa)
 bezuvjetno prenose na neko određeno mjesto u programu

break;

 trenutačni prekid naredbe switch (već viđeno) ili petlje i nastavljanje izvršavanja prve sljedeće naredbe iza naredbe switch ili petlje

continue;

 trenutačni prekid tekuće iteracije petlje i nastavljanje izvršavanja programa sljedećim korakom petlje

goto labela;

 nastavljanje izvršavanja programa naredbom koja je označena labelom (labeled statement) koja je zadana naredbom goto

return;

- naredba za povratak kontrole toka i rezultata u pozivajuću funkciju
- detaljno će se razmatrati tek u poglavljima o funkcijama

Naredba break u petlji

 prekida izvršavanje petlje najniže razine u čijem je tijelu navedena i usmjerava daljnje izvršavanje programa na prvu naredbu koja se nalazi iza petlje koja je prekinuta

```
for (...) {
    while (...) {
                           petlja najniže razine u kojoj je navedena naredba break
        . . . ;
        if (...) {
           break; -
        do {
        } while (...);
```

Primjer

Programski zadatak

Učitati dva prirodna broja a i b te ispisati njihov zbroj. Učitavanje para brojeva i ispis njihova zbroja ponoviti točno tri puta. Međutim, ako se za a ili b učita broj koji nije prirodan, prekinuti sva daljnja učitavanja. Program završiti porukom Kraj.

```
1. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 1
   Upisite drugi prirodni broj > 2
1 + 2 = 3
2. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 3
   Upisite drugi prirodni broj > 8
3 + 8 = 11
3. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 9
   Upisite drugi prirodni broj > 9
   Upisite drugi prirodni broj > 6
9 + 6 = 15
Kraj.
```

```
1. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 1
   Upisite drugi prirodni broj > 2
1 + 2 = 3
2. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 0
Kraj.
```

```
1. zbrajanje
Upisite prvi prirodni broj > 1↓
Upisite drugi prirodni broj > 0↓
Kraj.
```

Primjer (rješenje bez break)

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int a, b, i = 0;
   do {
      i = i + 1;
      printf("%d. zbrajanje\n", i);
      printf(" Upisite prvi prirodni broj > ");
      scanf("%d", &a);
      if (a > 0) {
         printf(" Upisite drugi prirodni broj > ");
         scanf("%d", &b);
         if (b > 0) {
            printf("%d + %d = %d\n", a, b, a + b);
   } while (i < 3 \&\& a > 0 \&\& b > 0);
   printf("Kraj.\n");
   return 0;
```

Primjer (rješenje s break)

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int i, a, b;
   for (i = 1; i \le 3; i = i + 1) {
      printf("%d. zbrajanje\n", i);
      printf(" Upisite prvi prirodni broj > ");
      scanf("%d", &a);
      if (a <= 0) break;
      printf(" Upisite drugi prirodni broj > ");
      scanf("%d", &b);
      if (b <= 0) break;
      printf("%d + %d = %d\n", a, b, a + b);
   printf("Kraj.\n");
   return 0;
```

Naredba continue

- naredba se (za razliku od naredbe break) koristi samo u petljama
- kao i naredba break, odnosi se na petlju najniže razine u čijem je tijelu navedena
 - unutar petlje while ili do-while
 - usmjerava izvršavanje programa na ispitivanje uvjeta. Ako je uvjet zadovoljen, obavlja se sljedeća iteracija, inače se petlja prekida
 - unutar petlje for
 - usmjerava izvršavanje programa na promjenu vrijednosti kontrolne varijable ("izraz_3") i potom na ispitivanje uvjeta ("izraz_2"). Ako je uvjet zadovoljen, obavlja se sljedeća iteracija, inače se petlja prekida

Primjer

Programski zadatak

Učitati dva prirodna broja a i b te ispisati njihov zbroj. Učitavanje para brojeva i ispis njihova zbroja ponoviti točno tri puta. Međutim, ako se tijekom učitavanja para učita broj koji nije prirodan, prekinuti učitavanje dotičnog para te nastaviti s učitavanjem sljedećeg para. Program završiti porukom Kraj.

```
1. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 1
   Upisite drugi prirodni broj > 2
1 + 2 = 3
2. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 0
3. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 9
  Upisite drugi prirodni broj > 9
  Upisite drugi prirodni broj > 6
9 + 6 = 15
Kraj.
```

```
1. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 1
   Upisite drugi prirodni broj > 0
2. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 0
3. zbrajanje
  Upisite prvi prirodni broj > 1
  Upisite drugi prirodni broj > 2
1 + 2 = 3
Kraj.
```

Primjer (rješenje bez continue)

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int i, a, b;
   for (i = 1; i \le 3; i = i + 1) {
      printf("%d. zbrajanje\n", i);
      printf(" Upisite prvi prirodni broj > ");
      scanf("%d", &a);
      if (a > 0) {
         printf(" Upisite drugi prirodni broj > ");
         scanf("%d", &b);
         if (b > 0) {
            printf("%d + %d = %d\n", a, b, a + b);
   printf("Kraj.\n");
   return 0;
```

Primjer (rješenje s continue)

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int i, a, b;
   for (i = 1; i <= 3; i = i + 1) {
      printf("%d. zbrajanje\n", i);
      printf(" Upisite prvi prirodni broj > ");
      scanf("%d", &a);
      if (a <= 0) continue;</pre>
      printf(" Upisite drugi prirodni broj > ");
      scanf("%d", &b);
      if (b <= 0) continue;</pre>
      printf("%d + %d = %d\n", a, b, a + b);
   printf("Kraj.\n");
   return 0;
```

Primjer: nepotrebno korištenje break i continue

Programski zadatak

- napisati program koji će učitavati cijele brojeve s tipkovnice i postupati prema sljedećem pravilu
 - ako je učitani broj jednak nuli, ispisati učitani broj i prestati s učitavanjem brojeva
 - ako je učitani broj manji od nule, ispisati poruku "Nedopustena vrijednost" i prestati s učitavanjem brojeva
 - ako je učitani broj veći od 100, treba ga zanemariti, ispisati poruku
 "Zanemarujem vrijednost" i nastaviti s učitavanjem
 - inače (ako niti jedan od prethodnih uvjeta nije zadovoljen), ispisati učitani broj i nastaviti s učitavanjem

Rješenje (loše) s break i continue

```
ako je broj == 0, ispisati broj i prestati
#include <stdio.h>
                                            ako je broj < 0, ispisati "Nedopustena
int main(void) {
                                            vrijednost" i prestati
   int broj;
                                            ako je broj > 100, ispisati
   do {
      printf("Upisite broj > ");
                                            "Zanemarujem vrijednost"i nastaviti
      scanf("%d", &broj);
                                            inače ispisati učitani broj i nastaviti
      if (broj < 0) {
          printf("Nedopustena vrijednost\n");
          break;
      if (broj > 100) {
          printf("Zanemarujem vrijednost\n");
          continue;
      printf("Upisani broj je : %d\n", broj);
   } while (broj != 0);
   return 0;
```

Rješenje (dobro) bez break i continue

```
ako je broj == 0, ispisati broj i prestati
#include <stdio.h>
                                           ako je broj < 0, ispisati "Nedopustena
int main(void) {
                                            vrijednost" i prestati
   int broj;
                                           ako je broj > 100, ispisati
   do {
      printf("Upisite broj > ");
                                            "Zanemarujem vrijednost"i nastaviti
      scanf("%d", &broj);
                                            inače ispisati broj i nastaviti
      if (broj < 0)
          printf("Nedopustena vrijednost\n");
      else if (broj > 100)
          printf("Zanemarujem vrijednost\n");
      else
          printf("Upisani broj je: %d\n");
   } while (broj > 0);
   return 0;
```

Naredba goto

C program - sintaksa

```
goto oznaka_naredbe;
...
oznaka_naredbe naredba;
...
```

- oznaka_naredbe naredba je označena naredba (labeled statement) koja se može nalaziti bilo gdje unutar funkcije
 - slično naredbi označenoj labelom case: ili default: unutar switch
- naredbom goto oznaka_naredbe; kontrola toka programa se usmjerava na naredbu označenom labelom oznaka_naredbe
 - naredba goto i pripadajuća označena naredba moraju se nalaziti u istoj funkciji
 - istu označenu naredbu može koristiti više naredbi goto
 - označena naredba se može nalaziti prije ili poslije naredbe goto

Naredba goto

 programski kôd u kojem se nepotrebno (a gotovo uvijek je nepotrebno) koristi naredba goto smatra se zapetljanim (pogrdno: špageti-kôd) i stoga teškim za održavanje

```
for (i = 1; i <= 10; i = i + 1) {
    scanf("%d", &a);
    if (a < 0)
        printf("manji je od 0\n");
    else if (a == 0)
        printf("jednak je 0\n");
    else
        printf("veci je od 0\n");
}</pre>
```

U rješenjima zadataka na ovom predmetu **nije dopušteno** koristiti naredbu goto. Svako rješenje koje će sadržavati naredbu goto smatrat će se u cijelosti neispravnim.

```
i = 1;
ponovi:
   if (i > 10) goto kraj;
   i = i + 1;
   scanf("%d", &a);
   if (a < 0) goto ispisManji;
   if (a == 0) goto ispisJednak;
   printf("veci je od 0\n");
   goto ponovi; -
   ispisManji:⁴
      printf("manji je od 0\n");
      goto ponovi;
   ispisJednak: <
      printf("jednak je 0\n");
      goto ponovi;
kraj:; <</pre>
```

Naredba goto

- rijetki slučaj opravdanog korištenja naredbe goto
 - npr. iz nekog razloga (uvjet4) treba prekinuti duboko ugniježđenu petlju i nastaviti s izvršavanjem naredbi nakon vanjske petlje

```
for (...; uvjet1; ...) {
   while (uvjet2) {
      do {
         if (uvjet4) prekinuti sve tri petlje;
      } while (uvjet3);
      ostaleNaredbe3;
   ostaleNaredbe2;
ostaleNaredbe1;
```

Rješenje s naredbom goto

```
for (...; uvjet1; ...) {
   while (uvjet2) {
      do {
          if (uvjet4) goto izaPetlje;
      } while (uvjet3);
      ostaleNaredbe3;
   ostaleNaredbe2;
<mark>izaPetlje</mark>:
ostaleNredbe1;
```

Rješenje bez naredbe goto

 može se riješiti i bez naredbe goto, ali je rješenje manje elegantno i učinkovito zbog uvođenja pomoćnih varijabli i dodatnih testova

```
int gotovo = 0;
for (...; uvjet1; ...) {
  while (uvjet2) {
      do {
         if (uvjet4) {
            gotovo = 1;
            break;
      } while (uvjet3);
      if (gotovo == 1) break;
      ostaleNaredbe3;
   if (gotovo == 1) break;
   ostaleNaredbe2;
ostaleNaredbe1;
```

Strukturirano programiranje

- programska paradigma u kojoj je dopušteno korištenje sljedećih elemenata za kontrolu toka:
 - selekcija
 - iteracija (petlje)
 - poziv potprograma (funkcije)
- izbjegavaju se:
 - naredbe za prijevremeni prekid ili nastavak petlji (break, continue)
 - korištenje više od jedne naredbe return u jednoj funkciji
- i nije dopušteno:
 - korištenje naredbe goto

Strukturirano programiranje

- disciplinirano programiranje
- programi koji nisu napisani u skladu s pravilima strukturiranog programiranja rezultat su neznanja ili lijenosti programera (osim u prije spomenutim iznimnim slučajevima)

Any fool can write code that a computer can understand. Good programmers write code that humans can understand.

M. Fowler, K. Beck, J. Brant, W. Opdyke, D. Roberts: Refactoring: Improving the Design of Existing Code. Addison-Wesley, 1999.

Primjer

```
...
for (i = 1; i <= 10; i = i + 1)
   if (i % 2 == 0) {
     printf("%d je paran\n", i);
   else
     printf("%d je neparan\n", i);
...</pre>
```

```
nestrukturirano
i = 1;
ponovi:
   if (i \% 2 == 0)
      goto ispisParan;
   printf("%d je neparan\n", i);
   i = i + 1;
   goto ponovi;
   ispisParan:
      printf("%d je paran\n", i);
      i = i + 1;
      goto ponovi;
```

Primjer

- Programski zadatak
 - Učitati prirodni broj (nije potrebno provjeravati je li učitan ispravan broj). Na zaslon ispisati je li učitani broj prim broj.
 - Primjeri izvršavanja programa

```
Upisite prirodni broj > 37↓
37 jest prim broj↓

Upisite prirodni broj > 35↓
35 nije prim broj↓

Upisite prirodni broj > 1↓
1 nije prim broj↓
```

Rješenje s korištenjem break

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int i, n, djeljiv = 0;  // hipoteza: nije djeljiv
  printf("Upisite prirodni broj > ");
  scanf("%d", &n);
  for (i = 2; i \le n - 1; i = i + 1) {
     if (n % i == 0) {
                                 // hipoteza je bila pogresna
        djeljiv = 1;
        break;
                                 // daljnja ispitivanja nisu potrebna
   if (djeljiv == 1 | n == 1) // jer broj 1 je specijalan slucaj
     printf("%d nije prim broj\n", n);
  else
     printf("%d jest prim broj\n", n);
   return 0;
```

Rješenje bez korištenja naredbe break

```
#include <stdio.h>
int main(void) {
   int i, n, djeljiv = 0;  // hipoteza: nije djeljiv
  printf("Upisite prirodni broj > ");
  scanf("%d", &n);
   i = 2;
  while (i <= n - 1 \&\& djeljiv == 0) {
     if (n % i == 0) {
        djeljiv = 1;
                                  // hipoteza je bila pogresna
     i = i + 1;
   if (djeljiv == 1 || n == 1) // jer broj 1 je specijalan slucaj
     printf("%d nije prim broj\n", n);
   else
     printf("%d jest prim broj\n", n);
   return 0;
```

Beskonačna petlja

- niz naredbi koje će se ponavljati beskonačno mnogo puta, sve do izvana nametnutog prekida programa (npr. signal iz operacijskog sustava ili gašenje računala)
 - najčešće je rezultat logičke pogreške
 - osim u posebnim slučajevima, u kojima se beskonačna petlja namjerno koristi zbog prirode problema kojeg treba riješiti
 - Primjer: vrlo pojednostavljeni pseudo-kod programa koji upravlja brzinom broda

```
ponavljaj zauvijek
pročitaj položaj komande za brzinu
pročitaj trenutačnu brzinu broda
izračunaj optimalni potreban broj okretaja motora
u odgovarajući registar kontrolera motora upiši rezultat
```

Beskonačna petlja

primjeri beskonačnih petlji koje su nastale zbog logičke pogreške

```
for (i = 1; i \le 10; i == i + 1) {
   printf("%d\n", i);
i = 1;
while (i <= 10) {
   printf("%d\n", i);
i = 1:
while (i <= 10); {
   printf("%d\n", i);
   i = i + 1;
```

Pseudo-beskonačna petlja i naredba break

da bi se petlja ipak nekako prekinula, koristi se naredba break

```
do {
    scanf("%d", &broj);
    if (broj > 0)
        brojac = brojac + 1;
} while (broj > 0);
```

```
while (1 == 1) {
    scanf("%d", &broj);
    if (broj > 0)
        brojac = brojac + 1;
    else
        break;
}
```

```
for (;;) {
    scanf("%d", &broj);
    if (broj > 0)
        brojac = brojac + 1;
    else
        break;
}
```